

**Analiza - Zastupljenost i predstavljanje Muslimana u javnosti
- aktuelno stanje i preporuke pozitivne prakse**

Fond za zaštitu i ostvarivanje
manjinskih prava

April 2022.

Impresum

Izdavač publikacije i koordinator projekta:

Ema Koljenović

Istraživanje podržao Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava

Crne Gore Štampa:

AP Print D.O.O.

Istraživanje i analiza realizovani su uz podršku i u saradnji sa Savjetom Muslimana Crne Gore.

***Napomena:** Rezultati istraživanja i analize ne odražavaju nužno i stavove donatora.

Rezime

Područje cjelokupnog Balkana, čiji je dio Crna Gora, označeno je u političkoj teoriji, ali i kroz same istorijske događaje kao „bure baruta“. Balkan je geografska raskrsnica između istoka i zapada, što je učinilo da bude mjesto na kome su se smjenjivali i preplitali narodi, ideologije, državna uređenja. Ovakve istorijske, ali i demografske činjenice, moraju se imati na umu kada se krene u analizu društveno političke situacije u zemlji. Ovakvo tle plodno je za različita tumačenja istorije i uopšte nacionalnih i vjerskih pitanja, što utiče na žustru polemiku u vezi sa porijeklom stanovništva Balkana kako u naučnoj tako i u opštoj javnosti. Uticaj religije na cjelokupno stanovništvo Crne Gore, kao dijela Balkana, je izuzetno snažan u prilog čega svjedoče i podaci iz raniji popisa stanovništva. Crna Gora je Ustavom definisana kao građanska, demokratska, ekološka i država socijalne pravde, zasnovana na vladavini prava. Ustav Crne Gore garantuje ljudska prava svojim građanima među kojima i prava na slobodu vjeroispovijesti. Upravo ove slobode često su, u nedostatku adekvatnog institucionalnog odgovora, u ranijem periodu a i u aktuelnom trenutku, zloupotrebljavane kako od strane samih građana, tako i od strane mnogih uticajnih političara, državnika, medija ali i vjerskih poglavara. Posljednja politička dešavanja i debate koje se vode kako u sadržaju mas– medija tako i putem društvenih mreža ukazuju da je stanovništvo u Crnoj Gori (većinski) jako podložno manipulacijama na bazi nacionalnog identiteta ili vjerske pripadnosti, a da te debate vrlo često obiluju govorom mržnje u odnosu na različitosti. Vrlo često, iako ne dominantno, politički prvaci su oni koji kod dijela stanovništva (iako se formalno većina zalaže za građanski koncept i međusobno uvažavanje) izazivaju pomenute debate, odnosno propagiraju govor mržnje.

Podijele na osnovu vjerske ili nacionalne pripadnosti osnažuju se kroz jačanje osjećaja pripadnosti, ali i ugroženosti, koja implicira netrpeljivost prema drugim vjerskim ili nacionalnim zajednicama, koje su prethodno, od strane uticajnih pojedinaca ili grupa targetirane kao „krivci“. Naravno, ne može se zanemariti posljedice uticaja koji „većina“ ima nad „manjinom“ što je sociološka pojava globalnih razmjera, ne samo Crne Gore.

Ovakva podijeljenost društva pogodno je tle za mobilisanje građana na osnovu ovih poriva, što u velikoj mjeri eksploatišu predstavnici političkih partija ili vjerskih institucija, a samim tim i mediji u kontekstu svoje nepristrasnosti. U ovom kontekstu treba posmatrati i prisustvo informacija o Muslimanima kao narodu u Crnoj Gori, a u posmatranom periodu.

Kod slučajeva vjerske ili nacionalne mržnje, predstavnici političkih partija, bilo ispred svoje partije ili funkcionerskog mjesta na kojem se nalaze šalju poruke koje istovremeno pozivaju na pomirenje i izazivaju snažne emotivne naboje podjela na osnovu političke pripadnosti. Mediji na ovakvo ponašanje ostaju nijemi i puko prenose poruke funkcionera i političara, nerijetko odabirajući naslove u kojima su odmah vidljive nepoželjne konstrukcije i optužbe. Poželjno je, kada su u pitanju ovakve teme, postići senzibilitet potrebe naglašavanja prvo afirmativnih poruka, ali izbjegavanje kvalifikacija lica i događaja pojmovima kao što su četnički, ustaški, balijski, turski pa i komitski, osim kad je neophodno zbog samih zvaničnih naziva. Dakle, mediji bi, kada je o ovako osjetljivim temama riječ, svakako trebalo da pristupe sa dužnom novinarskom pažnjom i pridržavaju se načela novinarskog Kodeksa, izbjegavaju senzacionalističke naslove i komentare, zapaljive riječi i narative, te profesionalnim pristupom u izvještavanju doprinesu smanjenju tenzija i netrpeljivosti.

Dakle, posmatrani period obilježio je i značajan broj događaja, incidenta koji su involvirali i pripadnike Muslimana, štaviše, često su pripadnike ovog naroda stavljale u fokus konkretnih objava. U pitanju su brojni incidenti koji su klasifikovani kao vjerski, odnosno nacionalni, a koji su, reklo bi se, bili posljedica sveukupnih političkih dešavanja. Prije svega mislimo na objave koje tretiraju temu ispisivanja pogrdnih i nacionalističkih grafita, odnosno grafita koji sadrže omalovažavajuće i uvrjednive poruke prema pripadnicima muslimanskog naroda (i drugih naroda). Ono što je pozitivno u svoj ovoj priči je, donekle, pristup medija. Naime, mediji su redovno izvještavali o ovim incidentima, i iako su prenosili negativno konotirane informacije (sadržaj ispisanih grafita) to su radili u namjeri da osude incidentno i devijantno ponašanje, odnosno samu poruku grafita tako da su te medijske objave ili bile neutralne u odnosu na muslimanski narod ili čak pozitivne.

Izražen broj medijskih objava u kojima je uočeno pominjanje muslimanskog naroda generisala je rasprava na plenumu od 26. marta 2021, a u vezi sa time da li se genocid u Srebrenici počinjen nad muslimanskim/ bošnjačkim narodom ima smatrati genocidom ili zločinom, dakle o samom terminu genocid. Naime, tokom plenarne rasprave ministar pravde, ljudskih i manjinskih prava Vladimira Leposavića je iznio, u najmanju ruku, sumnju vezanu za terminologiju i pravnu formulaciju genocid u Srebrenici i izrazio sumnju u nepristrasnost Haškog tribunala, što je izazvalo oštre i brojne reakcije. Ovaj slučaj kulminirao je smjenom ministra Leposavića, odnosno usvajanjem Rezolucije o zabrani negiranja genocida u Srebrenici (17. jun 2021.). Dalje, usvajanje Rezolucije je izazvalo brojne reakcije političara, pojedinaca, medija iz Crne Gore i

Regiona (Srbije pogotovo), što je generisalo veliki broj pominjanja kako pripadnika bošnjačkog naroda, tako i pripadnika Muslimana kao naroda, ali i kao pripadnika vjerske zajednice. Pored navedenih događaja i aktualnosti, termin Musliman (i izvedenice) često su korištene od strane raznih političkih partija u Crnoj Gori kao i pojedinaca u dnevno političkoj svrsi (ukazivanje na multietničnost Crne Gore i sl.).

U periodu od 1. januara do 30. juna 2021. godine u sadržaju 10 online medija (Portal Vijesti, CdM, Analitika, rtcg.me, Antena M, IN4S, Standard, FOS media, gradski.me i kolektiv.me) evidentirano je 2223 medijske objave koje sadrže ključnu riječ Musliman/musliman (izvedenice), a od čega njih 636 zapravo govore o Muslimanima kao nacionalnoj manjini, odnosno naciji. Dakle, u ukupnom publicitetu same riječi Musliman/musliman (i izvedenice), one objave koje se odnose na Muslimane kao naciju imaju udio od 28,61%. U poređenju sa prethodnim posmatranim periodom (prva polovina 2020. godine), publicitet posmatrane teme je izraženo povećan kao posljedica prisustva značajnog broja tema i konkretnih slučajeva o kojima su mediji izvještavali, a u okviru kojih je uočavano pominjanje Muslimana (i kao naroda i kao vjerske odrednice).

U posmatranom periodu evidentirano je 1018 medijskih objava u kojima se pominje ključna riječ Bošnjak (i izvedenice). Dakle, Bošnjaci kao nacija osjetno su medijski prisutniji od Muslimana kao nacije u sadržaju posmatranih medija. Ovo je, velikim dijelom, posljedica izražene medijske aktivnosti Bošnjačke stranke (BS) i njenih predstavnika u posmatranom periodu. Ono što za je za oba pojma karakteristično za posmatrani period je činjenica da se izvjestan dio odnosi na Bošnjake i Muslimane u Crnoj Gori, a da je značajan broj pominjanja ova dva pojma nastao kao posljedica izvještavanja iz regiona i svijeta (akcent na BiH i Srbiju). Ipak, ako sadržaj medijskih objava u prvoj polovini tekuće, sa prvom polovinom prethodne godine, može se reći da u ukupnom korpusu evidentiranih objava ipak dominiraju one medijske objave koje se odnose na Crnu Goru, pa čak i u onim medijskim objavama koje govore o genocidu u Srebrenici, a o čemu su mediji u posmatranom periodu izvještavali u značajnom obimu.

Izvještavajući o Muslimanima kao naciji/narodu u prvoj polovini 2021. godine posmatrani mediji su kumulativno stvorili dominantno neutralnu sliku. Međutim, ako upoređujemo broj polarizovanih medijskih objava, tj. objava koje ostavljaju snažniji utisak na konzumente informacija (pozitivne i negativne), plasirana slika je izraženo pozitivna. Ono što i dalje zabrinjava, iako je u poređenju sa prethodno posmatranim periodom (prva polovina 2020.) manje izraženo je prisustvo negativnih objava. Naime, plasirano je čak 11 negativnih objava

(1,42% od ukupnog broja evidentiranih objava koje govore o Muslimanima kao narodu), što se, imajući u vidu da se radi o pripadnicima nacionalne manjine, odnosno naroda, ima smatrati nedopustivo. Mediji, bez obzira da li prenose tuđe stavove i bez obzira na formu u kojoj se stavovi prenose, ne smiju plasirati uvrjedljive informacije o pripadnicima bilo kojeg naroda, etničke grupe, bilo koje manjine... Ono što je pozitivno je da su se negativne objave kod većine posmatranih portala pojavljivale u malom broju (statistički ne toliko značajnom), dakle, više su izuzetak nego pravilo, odnosno, većina negativnih objava evidentirana je u sadržaju samo jednog medija (portal IN4S).

Bilježene su objave u kojima je pojam Musliman zapisan sa velikim početnim slovom, što ukazuje na nacionalnu, a ne na vjersku odrednicu. Napisano malim slovom musliman ukazuje na pripadnika islamske vjere, te se pridjev muslimanski može zamijeniti sa islamski. Tokom perioda monitoringa, bilježene su i objave iz kojih je jasno da se radi o naciji, iako je pojam zapisan malim početnim slovom, kao i one u kojima je pojam zapisan velikim početnim slovom, a da se iz objave jasno zaključuje da je riječ o vjerskoj pripadnosti. U posmatranom periodu bilježen je i veliki broj objava u kojima su citirani pojedinci (usmene izjave) a u zavisnosti od medija, pominjanje Muslimana/muslimana pisano je malim ili velikim slovom. Iz konteksta izjava nije bilo moguće, u većini slučajeva, odrediti da li je davalac izjave mislio na vjersku ili nacionalnu odrednicu. Ukupno, od 636 evidentiranih medijskih objava, nepravilna upotreba terminologije uočena je u 58 medijskih objava, ili 9,12% ukupnog broja medijskih objava.

Uočen je interesantan podatak koju ukazuje na to da do nepravilne upotrebe termina Muslimani dolazi u kod medijskih objava koje imaju afirmativan pristup prema pripadnicima ovog naroda. Takvih objava uočeno je čak 15. Uočeni su čak i primjeri pogrešnog ispisivanja organizacije Savjet Muslimana gdje dolazi do upotrebe malog slova iako se u statutu same organizacije koristi veliko M. Dakle, može se govoriti o lošoj edukaciji, informisanosti, na kraju izostanku pažnje i senzibiliteta novinara ili pojedinaca. Svi evidentirani primjeri, ako ne konkretnu medijsku reakciju (saopštenje, pojašnjenje i sl.), zahtijevaju ostvarivanje komunikacije sa redakcijama medija, pojedincima, i generalno komunikaciju koja će biti usmjerena ka edukaciji i informisanosti javnosti o pravilnoj upotrebi terminologije. Za medijsko pozicioniranje, a samim tim i u javnosti, jako je važno ukazivati na ovu problematiku, jer će u protivnom, kao i do sada dolaziti do poistovjećivanja termina Muslimani sa, a priori, vjerskom, a tek onda sa nacionalnom odrednicom.

Način na koji mediji izvještavaju o Muslimanima, tematski i u odnosu na poziciju

u samom sadržaju (rubrike) ukazuje da se pojam Muslimani kao nacionalna manjina u najvećem broju koristio u političke svrhe kako od političkih predstavnika te manjine i Bošnjačke stranke, tako i od predstavnika ostalih političkih partija, pojedinaca, samih medija i predstavnika pojedinih državnih institucija. Sa druge strane vrlo malo se govori o sistematskim problemima svake manjine pa i muslimanske, a to su ekonomska pitanja (zapošljavanje, egzistencija i sl.). I dalje se nedopustivo malo govorilo i o kulturi , tradiciji i istoriji Muslimana.

Sadržaj

Impresum	2
Rezime	3
Opšti podaci	10
Ton objava	16
Tematski pregled objava	20
Fokus	23
Metodologija, zaključci i preporuke	24

Uvod

Kvantitativno – kvalitativna analiza medijskog prisustva teme: Muslimani kao narod (nacionalna manjina) u medijima obuhvata pojavljivanje pojma Musliman i izvedenica u periodu od 01. januara do 30. juna 2021. godine, u sadržaju 9 online medija (Portal Vijesti, CdM, Analitika, rtcg.me, Antena M, IN4S, Standard, FOS media i gradski.me (bez rubrike sport)).¹

Cilj analize, izuzev utvrđivanja broja objava u kojima se pominju Muslimani, jeste i provjera načina na koji se ovaj pojam koristi. U svim zabilježenim objavama provjeravao se kontekst (ton objave), odnosno da li se o posmatranoj temi, u ovom slučaju o pripadnicima jednog naroda, govorilo pozitivno, negativno ili neutralno.

Da li su Muslimani bili glavna tema objave, jedna od više ili sporadična provjeravalo se kroz parametar fokus. Ovaj parametar pomaže da se još preciznije utvrdi stepen prisustva teme, odnosno informacija koje se tiču Muslimana u medijima, odnosno, da se provjeri da li su objave u cjelosti posvećene Muslimanima ili se oni „usputno pominju“.

Preko tematske podjele selektovanih objava odgovorilo se na pitanje u vezi sa kojom glavnom temom/oblasti koju mediji obrađuju se najviše pominju Muslimane, što takođe doprinosi stvaranju jasnije slike o prisustvu Muslimana u medijima.

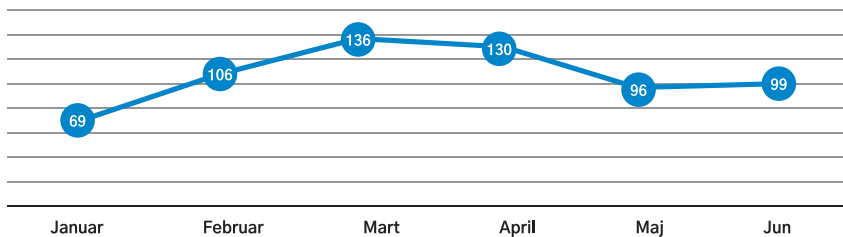
Svi parametri, kao i broj objava u analizi, posmatrani su i po medijima pojedinačno, sa ciljem utvrđivanja eventualne razlike u izvještavanju kod različitih medija. U konačnom, analiza stvara jasnu sliku o tome koliko često i na koji način su Muslimani pominjani u prvoj polovini 2021. godine.

¹ **Napomena:** U odnosu na prethodno posmatrani period (prva polovina 2020. broj posmatranih medija povećan je za dva (gradski.me i kolektiv.me). U pojedinim djelovima analize biće plasirani uporedivi podaci radi praćenja trenda načina izvještavanja i kvaliteta medijske slika (dakle, bez statistike dobijene monitoringom sadržaja pomenutih portala).

Opšti podaci

U periodu od 1. januara do 30. juna 2021. godine u sadržaju 10 online medija (Portal Vijesti, CdM, Analitika, rtcg.me, Antena M, IN4S, Standard, FOS media, gradski.me i kolektiv.me) evidentirano je **2223 medijske objave** koje sadrže ključnu riječ Musliman/musliman (izvedenice), a od čega njih **636 zapravo govore o Muslimanima kao nacionalnoj manjini**, odnosno naciji. Dakle, u ukupnom publicitetu same riječi Musliman/musliman (i izvedenice), one objave koje se odnose na Muslimane kao naciju imaju udio od 28,61%. U poređenju sa prethodnim posmatranim periodom (prva polovina 2020. godine, publicitet posmatrane teme je izraženo povećan kao posljedica prisustva značajnog broja tema i konkretnih slučajeva o kojima su mediji izvještavali, a u okviru kojih je uočavano pominjanje Muslimana (i kao naroda i kao vjerske odrednice). Budući da je dio ovogodišnjeg monitoringa i analize bio i novoosnovani portal gradski.me, kao i portal kolektiv.me, radi uporedivosti podataka, odnosno praćenja trendova izvještavanja i kvaliteta medijske slike u pojedinim segmentima analize biće predstavljeni i podaci koji ne uključuju statistiku dobijenu monitoringom sadržaja pomenutih portala. U tom pogledu, broj od 636 medijskih objava uključuje i statistiku vezanu za portal gradski.me. Dakle, ako izuzmemo podatke dobijene monitoringom sadržaja portala gradski.me, dobijamo podatak da je broj medijskih objava o posmatranoj temi u poređenju istim periodom prethodne godine povećan za čak **222 medijske objave**.

U posmatranom periodu evidentirano je 1018 medijskih objava u kojima se pominje ključna riječ Bošnjak (i izvedenice). Dakle, Bošnjaci kao nacija osjetno su medijski prisutniji od Muslimana kao nacije u sadržaju posmatranih medija. Ovo je, velikim dijelom, posljedica izražene medijske aktivnosti Bošnjačke stranke (BS) i njenih predstavnika u posmatranom periodu. Ono što za je za oba pojma karakteristično za posmatrani period je činjenica da se izvjestan dio odnosi na Bošnjake i Muslimane u Crnoj Gori, a da je značajan broj pominjanja ova dva pojma nastao kao posljedica izvještavanja iz regiona i svijeta (akcent na BiH i Srbiju). Ipak, ako sadržaj medijskih objava u prvoj polovini tekuće, sa prvom polovinom prethodne godine, može se reći da u ukupnom korpusu evidentiranih objava ipak dominiraju one medijske objave koje se odnose na Crnu Goru (pa čak i u onim medijskim objavama koje govore o genocidu u Srebrenici, a o čemu su mediji, vidjećemo u nastavku, u posmatranom periodu izvještavali u značajnom obimu).

Grafikon 1. Mjesečni trend broja medijskih objava

MEDIJ	JANUAR	FEBRUAR	MART	APRIL	MAJ	JUN	UKUPNO
PORTAL VIJESTI	3	6	21	14	4	5	53
CdM	9	18	16	18	16	14	91
ANALITIKA	14	22	22	21	16	15	110
ANTENA M	10	12	24	16	13	8	84
RTCG.ME	8	9	11	9	11	11	59
IN4S	10	8	11	8	10	4	51
STANDARD	8	21	19	17	8	15	88
FOS MEDIA	3	6	8	11	7	5	40
GRADSKI.ME	0	0	0	19	9	19	40
KOLEKTIV.ME	4	3	4	4	2	3	20
UKUPNO	69	106	136	130	96	99	636

Tabela 1. Broj objava po medijima pojedinačno (pregled po mjesecima)

Područje cjelokupnog Balkana, čiji je dio Crna Gora, označeno je u političkoj teoriji, ali i kroz same historijske događaje kao „bure baruta“. Balkan je geografska raskrsnica između istoka i zapada, što je učinilo da bude mjesto na kome su se smjenjivali i preplitali narodi, ideologije, državna uređenja. Ovakve historijske, ali i demografske činjenice, moraju se imati na umu kada se krene u analizu društveno političke situacije u zemlji. Ovakvo tle plodno je za različita tumačenja historije i uopšte nacionalnih i vjerskih pitanja, što utiče na žustru polemiku u vezi sa porijeklom stanovništva Balkana kako u

naučnoj tako i u opštoj javnosti. Uticaj religije na cjelokupno stanovništvo Crne Gore, kao dijela Balkana, je izuzetno snažan u prilog čega svjedoče i podaci iz raniji popisa stanovništva. Crna Gora je Ustavom definisana kao građanska, demokratska, ekološka i država socijalne pravde, zasnovana na vladavini prava. Ustav Crne Gore garantuje ljudska prava svojim građanima među kojima i prava na slobodu vjeroispovijesti. Upravo ove slobode često su, u nedostatku adekvatnog institucionalnog odgovora, u ranijem periodu a i u aktuelnom trenutku, zloupotrebljavane kako od strane samih građana, tako i od strane mnogih uticajnih političara, državnika, medija ali i vjerskih poglavara. Posljednja politička dešavanja i debate koje se vode kako u sadržaju mas-medija tako i putem društvenih mreža ukazuju da je stanovništvo u Crnoj Gori (većinski) jako podložno manipulacijama na bazi nacionalnog identiteta ili vjerske pripadnosti, a da te debate vrlo često obiluju govorom mržnje u odnosu na različitosti. Vrlo često, iako ne dominantno, politički prvaci su oni koji kod dijela stanovništva (iako se formalno većina zalaže za građanski koncept i međusobno uvažavanje) izazivaju pomenute debate, odnosno propagiraju govor mržnje.

Podijele na osnovu vjerske ili nacionalne pripadnosti osnažuju se kroz jačanje osjećaja pripadnosti, ali i ugroženosti, koja implicira netrpeljivost prema drugim vjerskim ili nacionalnim zajednicama, koje su prethodno, od strane uticajnih pojedinaca ili grupa targetirane kao „krivci“. Naravno, ne može se zanemariti posljedice uticaja koji „većina“ ima nad „manjinom“ što je sociološka pojava globalnih razmjera, ne samo Crne Gore. Ovakva podijeljenost društva pogodno je tle za mobilisanje građana na osnovu ovih poriva, što u velikoj mjeri eksploatišu predstavnici političkih partija ili vjerskih institucija, a samim tim i mediji u kontekstu svoje nepristrasnosti. U ovom kontekstu treba posmatrati i prisustvo informacija o Muslimanima kao narodu u Crnoj Gori, a u posmatranom periodu.

Kod slučajeva vjerske ili nacionalne mržnje, predstavnici političkih partija, bilo ispred svoje partije ili funkcionerskog mjesta na kojem se nalaze šalju poruke koje istovremeno pozivaju na pomirenje i izazivaju snažne emotivne naboje podjela na osnovu političke pripadnosti. Mediji na ovakvo ponašanje ostaju nijemi i puko prenose poruke funkcionera i političara, nerijetko odabirajući naslove u kojima su odmah vidljive nepoželjne konstrukcije i optužbe. Poželjno je, kada su u pitanju ovakve teme, postići senzibilitet potrebe naglašavanja prvo afirmativnih poruka ali izbjegavanje kvalifikacija lica i događaja pojmovima kao što su četnički, ustaški, balijski, turski pa i komitski, osim kad je neophodno zbog samih zvaničnih naziva. Dakle, mediji bi, kada je o ovako osjetljivim temama riječ, svakako trebalo da pristupe sa dužnom novinarskom pažnjom

i pridržavaju se načela novinarskog Kodeksa, izbjegavaju senzacionalističke naslove i komentare, zapaljive riječi i narative, te profesionalnim pristupom u izvještavanju doprinesu smanjenju tenzija i netrpeljivosti.

Dakle, posmatrani period obilježio je i značajan broj događaja, incidenta koji su involvirali i pripadnike Muslimana, štaviše, često su pripadnike ovog naroda stavljale u fokusu konkretnih objava. U pitanju su brojni incidenti koji su klasifikovani kao vjerski, odnosno nacionalni a koji su, reklo bi se, bili posljedica sveukupnih političkih dešavanja. Prije svega mislimo na objave koje tretiraju temu ispisivanja pogrdnih i nacionalističkih grafitu, odnosno grafitu koji sadrže omalovažavajuće i uvredljive poruke prema pripadnicima muslimanskog naroda (i drugih naroda). Ono što je pozitivno u svoj ovoj priči je, donekle, pristup medija. Naime, mediji su redovno izvještavali o ovim incidentima, i ako su prenosili negativno konotirane informacije (sadržaj ispisanih grafitu) to su radili u namjeri da osude incidentno i devijantno ponašanje, odnosno samu poruku grafitu tako da su te medijske objave ili bile neutralne u odnosu na muslimanski narod ili čak pozitivne.

Takođe, značajan broj medijskih objava u kojima je uočeno prisustvo informacija o muslimanskom narodu imaju političku pozadinu, a dijelom se dotiču i ljudskih prava. Naime, promjena vlasti na prethodnim parlamentarnim izborima dovelo je do očekivanih političkih a u skladu sa tim i kadrovskih promjena (misli se na državne organe), što je uzrokovalo priču o potencijalnom revanšizmu i stavljaju u nepovoljan položaj pripadnika bošnjačkog i muslimanskog naroda u Crnoj Gori. Naime, vrlo često se smjena nekog kadra predstavnika Bošnjačke stranke koja je bila jedan od konstituenata prethodne vlasti, predstavljalo, ali i percipiralo kao navodni ili potencijalni revanšizam. Značajan broj ovih medijskih objava nastajao je kao posljedica medijskog istupanja upravo predstavnika Bošnjačke stranke (BS).

Sa druge strane, imenovanje pojedinih kadrova od strane nove vlasti izazivalo je reakcije u dva pravca:

Prvi pravac su reakcije u vezi sa imenovanjem pojedinih osoba na rukovodeće pozicije raznih državnih institucija, a koje su zbog svojih, javno izrečenih, stavova vezanim za nacionalne manjine ili koji su sadržali nacionalističke i šovinističke poruke, okarakterisani kao nedostojni funkcije koju obavljaju. Ove reakcije su svakako pozitivne i poželjne, i ako se u nivou indicije (hiper plasman sadržaja) može govoriti o medijskoj i političkoj eksploataciji konkretnih slučajeva, a u cilju obračuna sa političkim neistomišljenicima ili oponentima. Zapravo, u nivou indicije o medijskoj i političkoj eksploataciji konkretnih

slučajeva u cilju obračuna sa političkim neistomišljenicima ili oponentima se može govoriti za većinu registrovanih negativnih događaja ili incidenata. Ipak, medijska scena u Crnoj Gori, a u poređenju sa zemljama regiona, mišljenja smo, iako prilično polarizovana, nije na zabrinjavajućem nivou. Uprkos čestim slučajevima medijske eksploatacije konkretne teme, čini se da mediji u Crnoj Gori u značajno većoj mjeri poštuju novinarski kodeks i etiku u poređenju sa medijima, recimo iz Srbije, BiH, Albanije, pa i Hrvatske koja je članica EU.

Drugi pravac se ogleda u negativnim reakcijama na imenovanja pojedinih osoba iz bošnjačkog, odnosno muslimansko nacionalnog korpusa. Primjera radi, imenovanje g. Harisa Đurđevića, izazvalo je negativne reakcije predstavnika Demokratski front (DF), Demokratska Crna Gora ili „grupe građana“ zbog njegovog navodnog neprofesionalnog i šovinističkog odnosa u postupanju prema učesnicima ranijih vjerskih okupljanja „litija“ u Pljevljima. Nakon što su nadležni državni organi na zahtjev pojedinih političkih partija provjerili predmetne navode, plasirane su informacije da je g. Đurđević profesionalno obavljao svoju dužnost i da se radi o lažnim, iskonstruisanim i politički motivisanim optužbama.

Izražen broj medijskih objava u kojima je uočeno pominjanje muslimanskog naroda generisala je rasprava na plenumu od 26. marta 2021, a u vezi sa time da li se genocid u Srebrenici počinjen nad muslimanskim/bošnjačkim narodom ima smatrati genocidom ili zločinom, dakle o samom terminu genocid. Naime, tokom plenarne rasprave ministra pravde, ljudskih i manjinskih prava Vladimira Lepasovića je iznio, u najmanju ruku, sumnju vezanu za terminologiju i pravnu formulaciju genocid u Srebrenici i izrazio sumnju u nepristrasnost Haškog tribunala, što je izazvalo oštre i brojne reakcije. Ovaj slučaj kulminirao je smjenom ministra Lepasovića, odnosno usvajanjem Rezolucije o zabrani negiranja genocida u Srebrenici (17. jun 2021.). dalje, usvajanje Rezolucije je izazvalo brojne reakcije političara, pojedinaca, medija iz Crne Gore i Regiona (Srbije pogotovo), što je generisalo veliki broj pominjanja kako pripadnika bošnjačkog naroda, tako i pripadnika Muslimana kao naroda ali i kao pripadnika vjerske zajednice. Pored navedenih događaja i aktuelnosti, termin Musliman (i izvedenice) često su korištene od strane raznih političkih partija u Crnoj Gori kao i pojedinaca a u dnevno političkoj svrsi (ukazivanje na multietničnost Crne Gore i sl.).

Sve navedeno ukazuje da je mjesečna i dnevna oscilacija u broju plasiranih medijskih objava očekivana, odnosno da je broj objava u prvoj polovini 2021. godine varirao u odnosu na konkretan događaj ili aktuelnost.

Posmatrano po rubrikama, najviše objava u kojima je evidentirano pominjanje teme našlo se u rubrici „politika“, slijedi „društvo“, „stavovi i kolumne“ dok je broj medijskih objava plasiranih u okviru rubrika „kultura“ i „ekonomija“ izrazito mali. U poređenju sa prvom polovinom 202. izuzev brojčanih vrijednosti, nije došlo do promjena, niti do preraspodjele vrijednosti po rubrikama. Ovakvo stanje stvari, odnosno način pozicionira medijskih objava od strane medija pojedinačno (i kumulativno) ukazuje da se pojam Muslimani kao nacionalna manjina u najvećem broju koriste u političke svrhe kako od političkih predstavnika te manjine i Bošnjačke stranke, tako i od predstavnika ostalih političkih parija, pojedinaca, samih medija i predstavnika pojedinih državnih institucija. Sa druge strane vrlo malo se govori o sistematskim problemima svake manjine pa i Muslimana, a to su ekonomska pitanja (zapošljavanje, egzistencija i sl.). I dalje se nedopustivo malo govorilo i o kulturi, tradiciji i istoriji Muslimana. Rubrike posvećene društvu generisale su relativno visok broj medijskih objava kao posljedica konkretnih događaja o kojima su mediji izvještavali. Vidimo i da su kolumne i stavovi generisali visok broj medijskih objava u kojima se pominju Muslimani a da kod njih prednjače dva portala: Analitika i portal IN4S. Ova dva portala, kada je u pitanju izvještavanje o Muslimanima, odnosno njihova zastupljenost u stavovima kolumnista, dijametralno je suprotna. Dok kolumnisti portala Analitika ili u neutralnom ili u pozitivnom kontekstu pominju Muslimane, kolumniste ili osobe čije stavove u toj rubrici prenosi portal IN4S, često plasiraju negativno konotirane informacije o Muslimanima.

Medij	Politika	Ekonomija	Društvo- Hronika	Region- svijet	Kultura- istorija	Stavovi čitalaca, kolumne...
PORTAL VIJESTI	33	0	16	1	1	2
CdM	61	2	23	1	4	0
ANALITIKA	68	0	13	3	6	20
ANTENA M	44	0	20	2	6	12
RTCG.ME	37	0	20	0	2	0
STANDARD	56	0	29	0	2	1
IN4S	26	1	5	1	5	13
FOS MEDIA	26	1	12	1	0	0
GRADSKI.ME	18	1	15	2	2	2

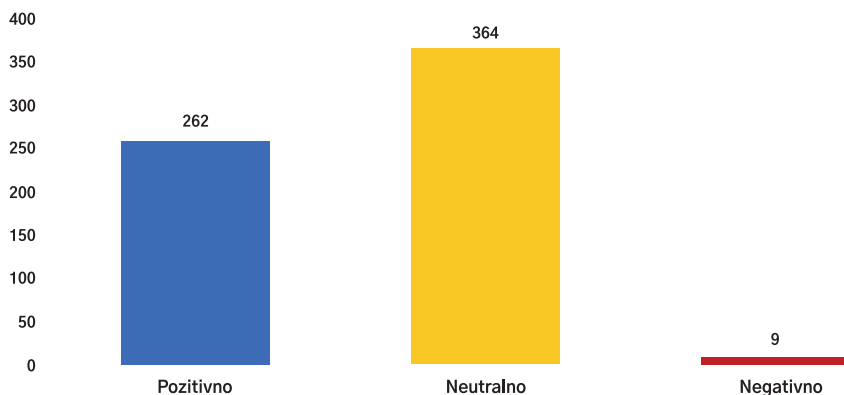
KOLEKTIV.ME	11	0	6	0	3	0
UKUPNO	380	5	159	11	31	50

Tabela 2. Broj objava po rubrikama

Ton objava

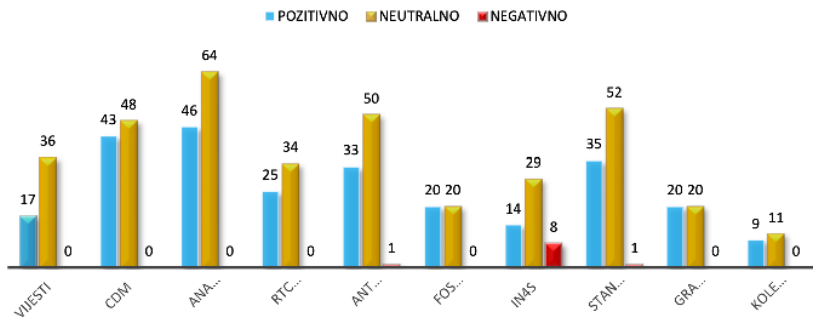
Cilj analize, izuzev utvrđivanja broja objava u kojima se pominju Muslimani, jeste i provjera načina na koji se ovaj pojam koristi. U svim zabilježenim objavama provjeravao se kontekst (ton objave), odnosno da li se o posmatranoj temi, u ovom slučaju o pripadnicima jednog naroda, govorilo pozitivno, negativno ili neutralno. Negativnim su smatrane objave u kojima je pojam pogrešno upotrijebljen, ali i one u kojima je zabilježena negativna kritika ili kvalifikacija Muslimana (napominjemo da su one objave koje su afirmativno govorile o posmatranoj temi uprkos pogrešnoj i nepreciznoj upotrebi termina tretirane kao takve, dakle afirmativne a u odnosu na ono šta je kontekst i konotacija objave – u tom pogledu očekivano je, što je i analiza potvrdila da se termin Muslimani koristi pogrešno/neppravilno čak i kada se o ovom narodu govori afirmativno; pozitivne objave su o Muslimanima govorile afirmativno, dok neutralne pominju Muslimane bez posebnog stavljanja u neki kontekst.

Izvrještavajući o Muslimanima kao naciji/narodu u prvoj polovini 2021. godine posmatrani mediji su kumulativno stvorili dominantno neutralnu sliku. Međutim, ako upoređujemo broj polarizovanih medijskih objava, tj. objava koje ostavljaju snažniji utisak na konzumente informacija (pozitivne i negativne), plasirana slika je izraženo pozitivna. Ono što i dalje zabrinjava, iako je u poređenju sa prethodno posmatranim periodom (prva polovina 2020.) manje izraženo je prisustvo negativnih objava. Naime, plasirano je čak 9 negativnih objava (1,42% od ukupnog broja evidentiranih objava koje govore o Muslimanima kao narodu), što se, imajući u vidu da se radi o pripadnicima nacionalne manjine, odnosno naroda, ima smatrati nedopustivo. Mediji, bez obzira da li prenose tuđe stavove i bez obzira na formu u kojoj se stavovi prenose, ne smiju plasirati uvredljive informacije o pripadnicima bilo kojeg naroda, etničke grupe, bilo koje manjine...

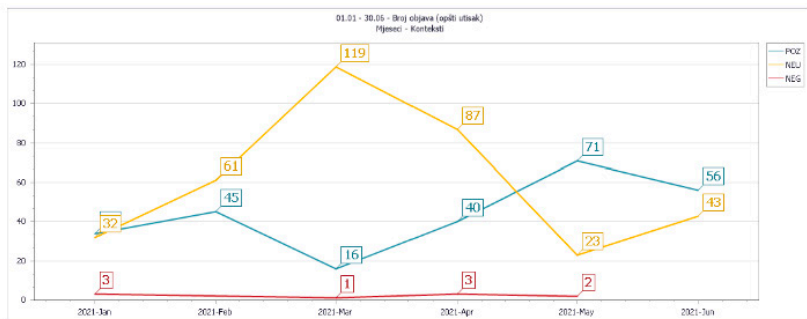
Grafikon 2. Broj objava različitog tona (kumulativno)

Ono što je pozitivno je da su se negativne objave kod većine posmatranih portala pojavljivale u malom broju (statistički ne toliko značajnom), dakle, više su izuzetak nego pravilo, odnosno, većina negativnih objava evidentiran je u sadržaju samo jednog medija (portal IN4S). Budući da je u pitanju medij koji „zastupa nacionalne interese Srba“ ili se makar tako predstavlja, vrlo česte su bile medijske objave koje govore o zločinima nad srpskim stanovništvom u BiH i na prostorima bivše Jugoslavije tokom građanskog rata i tokom Drugog svjetskog rata, a koje su, navodno počinili pripadnici muslimanskog naroda. Evidentirane su i negativne objave u aktuelnom političkom momentu u Crnoj Gori. Napominjemo, u značajnom broju ovih medijskih objava nije najjasnije da li autor ili sagovornik čiji se stav prenosi misli na nacionalnu odrednicu ili vjersku i to bez obzira na pisanje pojma velikim ili malim slovom.

Grafikon 3. Broj objava različitog tona po medijima pojedinačno

Posmatrano po mjesecima, najviše pozitivnih objava o temi plasirano je u maju (71 pozitivna objava). Sa druge strane, negativne objave, u malom broju „razvučene“ su na posmatrani period.

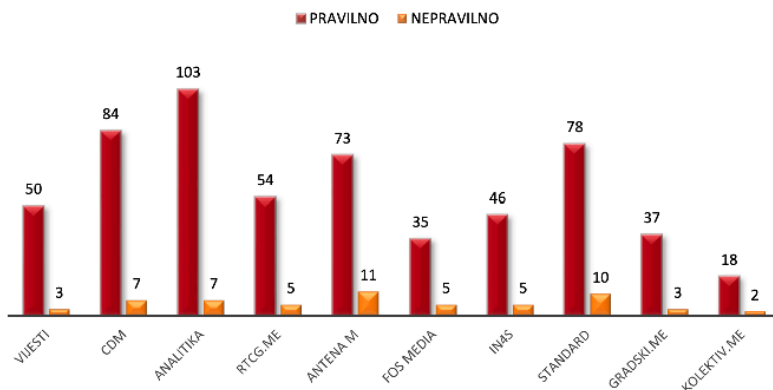

Grafikon 4. Trend/ton objava

U posmatranim medijima bilježene su objave u kojima je pojam Musliman zapisan sa velikim početnim slovom, što ukazuje na nacionalnu, a ne na vjersku odrednicu. Napisano malim slovom musliman ukazuje na pripadnika islamske vjere, te se pridjev muslimanski može zamijeniti sa islamski. Tokom perioda monitoringa, bilježene su i objave iz kojih je jasno da se radi o naciji, iako je pojam zapisan malim početnim slovom, kao i one u kojima je pojam zapisan velikim početnim slovom, a da se iz objave jasno zaključuje da je riječ o vjerskoj pripadnosti. U posmatranom periodu bilježen je i veliki broj objava u kojima su citirani pojedinci (usmene izjave) a u zavisnosti od medija, pominjanje Muslimana/muslimana pisano je malim ili velikim slovom. Iz konteksta izjava nije bilo moguće, u većini slučajeva, odrediti da li je davalac izjave mislio na vjersku ili nacionalnu odrednicu. Ukupno, od 636 evidentiranih medijskih objava, nepravilna upotreba terminologije uočena je u 58 medijskih objava, ili 9,12% ukupnog broja medijskih objava.

Uočen je interesantan podatak koji ukazuje na to da do nepravilne upotrebe termina Muslimani dolazi i kod medijskih objava koje imaju afirmativan pristup prema pripadnicima ovog naroda. Takvih objava uočeno je čak 15. Uočeni su čak i primjeri pogrešnog ispisivanja organizacije Savjet Muslimana gdje dolazi do upotrebe malog slova iako se u statutu same organizacije koristi veliko M.¹ Dakle, može se govoriti o lošoj edukaciji, informisanosti, na kraju izostanku pažnje i senzibiliteta novinara ili pojedinaca. Svi evidentirani primjeri, a ko ne konkretnu medijsku reakciju (saopštenje, pojašnjenje i sl.), zahtijevaju ostvarivanje komunikacije sa redakcijama medija, pojedincima, i generalno komunikaciju koja će biti usmjerena ka edukaciji i informisanosti javnosti o pravilnoj upotrebi terminologiju. Za medijsko pozicioniranje, a samim tim i u javnosti, jako je važno ukazivati na ovu problematiku, jer će u protivnom, kao i do sada dolaziti do poistovjećivanja termina Muslimani sa, a priori, vjerskom, a tek onda sa nacionalnom odrednicom.

2 <https://www.antenam.net/drustvo/190700-od-otmice-u-strpcima-proslo-28-godina>

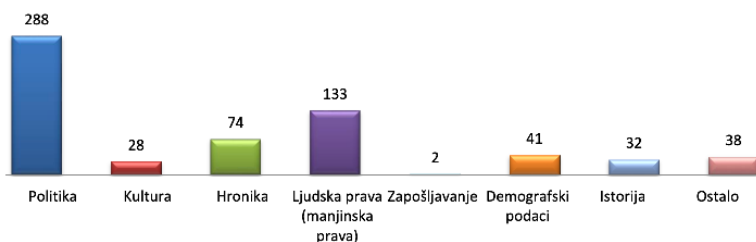
Grafikon 5. Upotreba termina Musliman i njegovih izvedenica po medijima pojedinačno

Tematski pregled objava

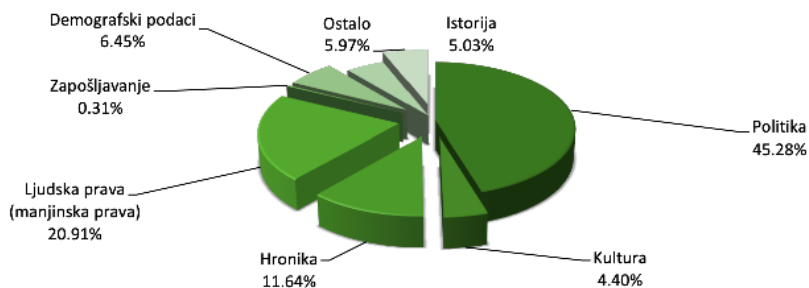
U tematskom pregledu napravljena je jasna distinkcija između rubrika i tema jer su postojali slučajevi da su objave u vezi sa određenim temama bilježene i u drugim rubrikama. To posebno važi za teme politika i društvo (značajan broj političkih tema plasiran je u okviru rubrika društvo ili region-svijet). U ukupnom publicitetu posmatrane teme (Muslimani kao nacija), dominiraju političke teme, odnosno pominjanje termina Muslimani (i izvedenice) u političke svrhe (političke polemike pozicionih i opozicionih partija i sl.). Dakle, u poređenju sa prethodno posmatranim periodu (izuzev brojčanih vrijednosti) nije se ništa značajnije promijenilo, makar ne u pozitivnom pravcu. Iako u manjem broju evidentiran je i izvjestan broj negativnih objava vezanih za politički diskurs (pogotovo kod portala IN4S).

Kao i u prethodnom i u ovom posmatranom periodu (prva polovina 2021.) najpozitivnija slika, tj. najveći broj i udio pozitivnih objava o Muslimanima zabilježen je u objavama koje su govorile o politici. Međutim, i najveći broj negativnih objava generalisa je ista tema, što znači da je, u posmatranom periodu, politički diskurs bio ono što je zapravo odredilo kvalitet medijske slike Muslimana kao naroda. Kako vidimo, najveći broj tih objava bio je neutralan,

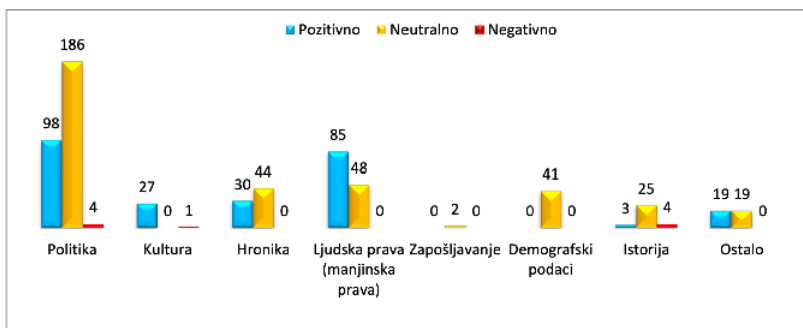
što je slučaj i sa temom koja je po broju evidentiranih objava na drugom mjestu (Ljudska prava) Značajan broj negativnih objava o Muslimanima generisala je tema „istorija“, za koju smo rekli da je forsirao portal IN4S. Iako je tema „hronika“ generisala mali broj medijskih objava, treba naglasiti da je su u okviru te teme uvršteni slučajevi govora mržnje. Te objave su uglavnom bile neutralne ili pozitivne jer su gotovo isključivo osuđivale navedene postupke grupe i pojedinaca.

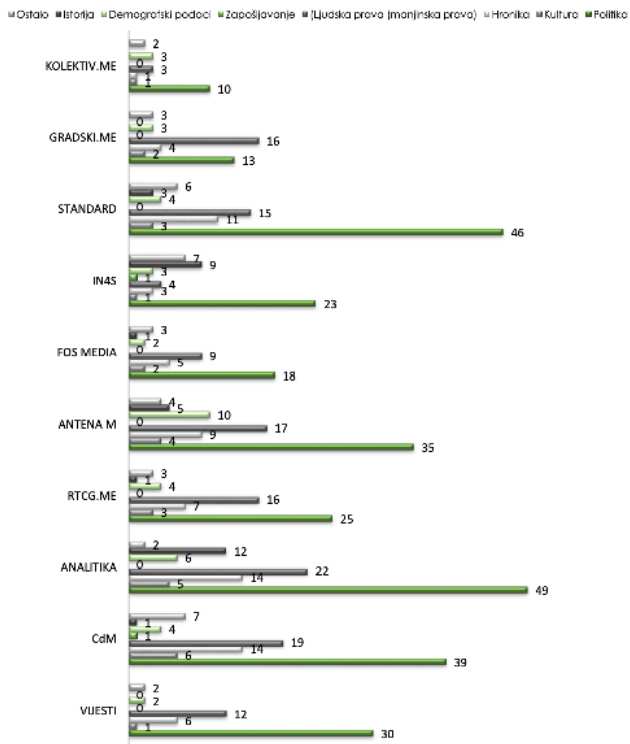
Grafikon 6. Tematska podjela publiciteta (broj objava)

Grafikon 7. Procentualni udio tema

Grafikon 8. Broj objava različitog tona po temama

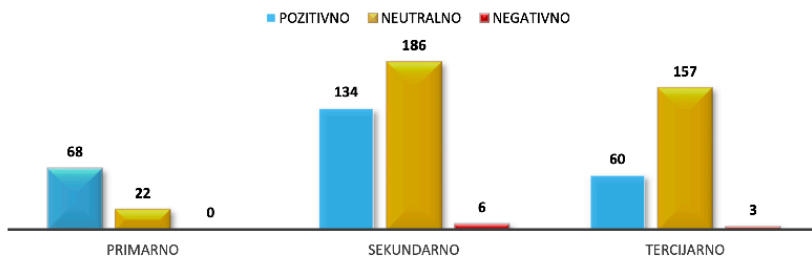

Grafikon 9. Broj objava po medijima pojedinačno – Teme

Fokus

Izvještavajući o Muslimanima kao naciji posmatrani mediji su u prvoj polovini 2021. godine pripadnike pomenute nacije u najvećem broju slučajeva pominjali sekundarno (kao jedan od više subjekata). Takvih objava zabilježeno je 326, što je 51,26% od ukupnog broja evidentiranih objava. Ovo je posljedica, može se reći taksativnog nabrojavanja etničkih grupa u Crnoj Gori kada se željelo ukazati na sklad ili pak nesklad multietničnosti u Crnoj Gori. Broj medijskih objava u kojima se posmatrana tema pojavljuje primarno (u žiži) iznosi 90 (14,15%) i uglavnom se radi o medijskim istupanjima predstavnika Muslimana u Crnoj Gori (pojedinaica, udruženja i sl.). Ipak, registrovan je i značajan broj objava u kojima su Muslimani primarno pominjani, a da su te objave nastale kao posljedica izvještavanjima o konkretnim negativnim događajima, incidentima.

Ono što je važno i što ukazuje da je ipak o Muslimanima kumulativno stvorena pozitivna slika je podatak da je broj primarnih pozitivnih objava (dakle onih u potpunosti ili u većem dijelu posvećenih Muslimanima), višestruko veći od broja primarnih neutralnih, dok primarne negativne objave nisu evidentirane.

Grafikon 10. Ton za primarne, sekundarne i tercijarne objave

Metodologija, zaključci i preporuke

Posmatrani period nedvosmisleno obilježio je i značajan broj događaja, incidenta koji su involvirali i pripadnike Muslimana, štaviše, često su pripadnike ovog naroda stavljale u fokus konkretnih objava. Dakle ovdje je riječ o incidentima koji su klasifikovani kao vjerski, odnosno nacionalni, a koji su, reklo bi se, bili posljedica sveukupnih političkih dešavanja. S tim u vezi prepoznavamo da je jedan od glavnih pokretača pozitivnih ili negativnih trendova kako u broju objava o Muslimanima, tako i karakteru društveno-politička aktivnost a posebno aktivnost političkih partija. Donekle možemo reći da je pozitivan pristup medija, koji u većoj mjeri jesu pokazali novinarsku odgovornost i etiku. Naime, mediji su redovno izvještavali o ovim incidentima, i iako su prenosili negativno konotirane informacije (sadržaj ispisanih grafiti) to su radili u namjeri da osude incidentno i devijantno ponašanje, odnosno samu poruku grafiti tako da su te medijske objave ili bile neutralne u odnosu na muslimanski narod ili čak pozitivne, kao i kada je u pitanju situacija u Parlamentu vezano za izglasavanje Rezolucije o Genocidu u Srebrenici. Takođe i dalje je prisutan veliki broj pominjanja koji iz neznanja i nedovoljne informisanosti i dalje miješaju pojam Musliman kao nacionalne odrednice od pojma musliman kao vjerske odrednice. Imajući u vidu prethodno rečeno, prepoznaje se potreba za dva pravca djelovanja. Prvi pravac jeste aktivniji rad sa medijima, ali i svim društvenim sektorima i činionicima kako bi se povećavala svijest o identitetu Muslimana ali i znanje. Ovo je jedan od osnovnih preduslova da bi Muslimani- kao narod bili prepoznati i od strane medija ali i od strane onih koje mediji samo prenose. Ovdje prije svega mislimo na predstavnike političkih partija, civilni sektor ali ono što je posebno važno i predstavnike državnih institucija, posebno onih visokih poput predsjednika države, predsjednika vlade i predsjednika parlamenta, kao i visokih funkcija poput ministara. Drugi važan pravac je političko predstavljanje Muslimana, koje bi značajno uticalo na povećanje predstavljanja Muslimana u političkom životu a uzročno- posljedično svakako zatim i u medijima i svim društvenim sferama. Ovaj nedostatak prepoznaje se kao značajan u odnosu na sve ostale manjinske narode i to se može zaključiti iz kvalitativne analize obrađenih medijskih sadržaja. Ono što je primjetno je rast vidljivosti i aktivnosti Savjeta Muslimana Crne Gore, međutim i dalje postoji prostora za unapređenje. Ovaj nacionalni Savjet je za sada jedina institucija koja se temeljnije bavi promocijom i afirmacijom Muslimana u Crnoj Gori. Dakle važan zaključak je da je uočen interesantan podatak koju ukazuje na to da do nepravilne upotrebe termina Muslimani dolazi u kod medijskih objava koje imaju afirmativan pristup

prema pripadnicima ovog naroda. Takvih objava uočeno je čak 15. Uočeni su čak i primjeri pogrešnog ispisivanja organizacije Savjet Muslimana gdje dolazi do upotrebe malog slova iako se u statutu same organizacije koristi veliko M. Dakle, može se govoriti o lošoj edukaciji, informisanosti, na kraju izostanku pažnje i senzibiliteta novinara ili pojedinaca. Svi evidentirani primjeri, ako ne konkretnu medijsku reakciju (saopštenje, pojašnjenje i sl.), zahtijevaju ostvarivanje komunikacije sa redakcijama medija, pojedincima, i generalno komunikaciju koja će biti usmjerena ka edukaciji i informisanosti javnosti o pravilnoj upotrebi terminologije. Za medijsko pozicioniranje, a samim tim i u javnosti, jako je važno ukazivati na ovu problematiku, jer će u protivnom, kao i do sada dolaziti do poistovjećivanja termina Muslimani sa, a priori, vjerskom, a tek onda sa nacionalnom odrednicom. Cilj analize, izuzev utvrđivanja broja objava u kojima se pominju Muslimani, jeste i provjera načina na koji se ovaj pojam koristi. U svim zabilježenim objavama provjeravao se kontekst (ton objave), odnosno da li se o posmatranoj temi, u ovom slučaju o pripadnicima jednog naroda, govorilo pozitivno, negativno ili neutralno. Negativnim su smatrane objave u kojima je pojam pogrešno upotrijebljen, ali i one u kojima je zabilježena negativna kritika ili kvalifikacija Muslimana (napominjemo da su one objave koje su afirmativno govorile o posmatranoj temi uprkos pogrešnoj i nepreciznoj upotrebi termina tretirane kao takve, dakle afirmativne a u odnosu na ono šta je kontekst i konotacija objave – u tom pogledu očekivano je, što je i analiza potvrdila da se termin Muslimani koristi pogrešno/nepravilno čak i kada se o ovom narodu govori afirmativno; pozitivne objave su o Muslimanima govorile afirmativno, dok neutralne pominju Muslimane bez posebnog stavljanja u neki kontekst.

Monitoringom medijskog sadržaja selektovane su objave u kojima se pojam Musliman i njegove izvedenice koriste kao odrednica za nacionalnu manjinu u Crnoj Gori, odnosno, greškom se koriste kao odrednica za vjersku pripadnost, a da se može zaključiti da se mislilo na pripadnost nacionalnoj manjini. Ukupan utisak objave se određuje u odnosu na posmatranu temu, odnosno, provjerava se da li je termin pravilno upotrijebljen – da li objava ima afirmativan, neutralan ili kritički ton. Tom prilikom upotrijebljena je trostepena skala (pozitivno – neutralno – negativno).

Kvantitativno – kvalitativna analiza medijskog prisustva teme: Muslimani kao narod (nacionalna manjina) u medijima obuhvata pojavljivanje pojma Musliman i izvedenica u periodu od 01. januara do 30. juna 2021. godine, u sadržaju 9 online medija (Portal Vijesti, CdM, Analitika, rtcg.me, Antena M, IN4S, Standard, FOS media i gradski.me (bez rubrika sport).

Cilj analize, izuzev utvrđivanja broja objava u kojima se pominju Muslimani, jeste i provjera načina na koji se ovaj pojam koristi. U svim zabilježenim objavama provjeravao se kontekst (ton objave), odnosno da li se o posmatranoj temi, u ovom slučaju o pripadnicima jednog naroda, govorilo pozitivno, negativno ili neutralno. Negativnim su smatrane objave u kojima je pojam pogrešno upotrijebljen, ali i one u kojima je zabilježena negativna kritika ili kvalifikacija Muslimana (napominjemo da su one objave koje su afirmativno govorile o posmatranoj temi uprkos pogrešnoj i nepreciznoj upotrebi termina tretirane kao takve, dakle afirmativne a u odnosu na ono šta je kontekst i konotacija objave – u tom pogledu očekivano je, što je i analiza potvrdila da se termin Muslimani koristi pogrešno/nepravilno čak i kada se o ovom narodu govori afirmativno; pozitivne objave su o Muslimanima govorile afirmativno, dok neutralne pominju Muslimane bez posebnog stavljanja u neki kontekst.

Da li su Muslimani bili glavna tema objave, jedna od više ili sporadična provjeravalo se kroz parametar fokus. Ovaj parametar pomaže da se još preciznije utvrdi stepen prisustva teme u medijima, odnosno, da se provjeri da li su objave u cjelosti posvećene Muslimanima ili se oni „usputno pominju“. Analizom objava utvrđeno je i u vezi sa kojim temama se pominju Muslimani, što

takođe doprinosi stvaranju jasnije slike o prisustvu Muslimana u medijima. Svi parametri, kao i broj objava u analizi, posmatrani su i po medijima pojedinačno, sa ciljem utvrđivanja eventualne razlike u izvještavanju kod različitih medija.

U konačnom, analiza stvara jasnu sliku o tome koliko često i na koji način su Muslimani pominjani u prvoj polovini 2021. godine. Provjera rubrika, konteksta, fokusa, kao i tema u vezi sa kojima su Muslimani pominjani daje jasnu sliku o tome koliko su čitaocima štampanih medija u Crnoj Gori Muslimani bili vidljivi, odnosno, kakva slika je o njima stvorena.

Istraživačko pitanje:

Koliko i na koji način mediji, ali i subjekti čije izjave mediji prenose, koriste termin Musliman- Muslimani kada za cilj imaju plasiranje informacija o nacionalnoj manjini, odnosno, Muslimanima kao narodu?

Posmatrani mediji:

Portal Vijesti, CdM, Analitika, rtcg.me, Antena M, IN4S, Standard, FOS media, gradski.me i kolektiv.me (bez rubrika sport).

Posmatrani period:

01. januar - 30. Jun 2021. (polugodišnji period)

Parametri kvantitativno-kvalitativne analize:

- broj objava po tipovima medija,
- broj objava po medijima pojedinačno,
- trend po mjesecima,
- ton objave (ukupan utisak – trostepena skala – poz, neg, neut), - tematska podjela
- fokus (u žiži, sporadično, jedan od više)
- podjela po rubrikama

Tematska podjela:

- politika
- kultura
- hronika/društvo
- ljudska prava (manjinska prava) - zapošljavanje
- demografski podaci
- istorija
- ostalo